

דו"ח סופי**חפירת הצלה באור יהודה (אונז):**

-

ארכיאולוג חופר : ניסים גולדינג**רשיון חפירה: B – 2009/342****חברה מבצעת: י.ג.ארכיאולוגיה חוזית בע"מ.****חסות אקדמית: היבריו יוניון קולג'****דצמבר 2009****הקדמה:**

החפירה באור יהודה החלה בעקבות חפירות הבדיקה שנעשו על ידי רשות העתיקות בשטח המיועד לבנייה. בשטח התגלו קברים ולכן חפירת הבדיקה הופסקה על ידי רשות העתיקות והשטח כוסה.

חפירת ההצלה החלה ב- 15.12.2009 בעבודת טרקטור שהוציא את החול שכיסה את חפירת הרשות. ריבועי החפירה נוקו מחול הכיסוי והוקמה סככה על מנת להגן על החפירה מהגשם הצפוי. לאחר הורדת חול הכיסוי התגלו האבנים שנחשפו על ידי רשות העתיקות והחפירה חולקה לשני שטחים. חלקו הדרומי נקרא שטח A-3 וחלקו הצפוני A-2. בשטח A-3 התגלו ראשי האבנים של שני קברים שנחשפו בחפירת הבדיקה של רשות העתיקות אשר נמצאו בהכוון כללי צפון – דרום. הקברים נתגלו כשהם פתוחים והיו ללא אבני הכיסוי שלהם. בשטח A-2 בצבצו שתי אבני גזית גדולות שכנראה שימשו כאבני כיסוי או כמצבות של מכלול קבורה נוסף. בשטח זה לא העמיקו חופרי רשות העתיקות את חפירתם שהופסקה בשל גילוי הקברים הנ"ל. בתאריך 24.10.09 הופסקה החפירה באתר בהוראת החברה מזמינת העבודה בשל מעורבות גורמים חרדיים.

שטח A-3:

שני קברי ארגז בנויים נתגלו צמודים זה לזה, ובמרחק של כ 1.5 מ' האחד מן השני (בהכוון כללי צפון דרום). הקברים נחפרו לתוך קרקע חרסיתית שחורה וכבדה. בכל השטח שמסביב לקברים נמצאו מעט מאוד חרסים ונראה כי הגענו בשטח זה לקרקע הבתולה לתוכה נחפרו שני הקברים שבשטח. שני הקברים נפתחו כבר בתקופה עתיקה ונמצאו ללא לוחות כיסוי (איור-1). נראה כי קברים אלה נבנו מאבני גזית בבניה משנית בשל אי אחידות הבניה.

איור 1 : מראה כללי של הקברים

קבר-9 : (איור 2) הקבר המזרחי מבין השניים, הקבר בנוי מלוחות אבן גיר קשה, שהונחו בשתי שורות מקבילות, כשלושה אבנים לאורך בכל צד. גודלו כ 2.2 מ' X 1.2 מ' בקירוב. פנים הקבר נחפר עד שנתגלו העצמות בעומק של כ 0.5 מ'. במילוי הקבר נמצאו מספר שברי חרס בודדים, אשר ככל הנראה חדרו לקבר עם הקרקע ששימשה למילוי. בתוך הקבר נמצאו שלושה ריכוזי עצמות בקבורה משנית, בכל ריכוז נמצאה גם גולגולת. ריכוז אחד נמצא במרכז הקבר ושני ריכוזים נוספים בשני צדדיו. ניכר בתנוחת העצמות שקבר זה עבר הפרעה מאוחרת שבמהלכה הוסרו לוחות הכיסוי ותוכן הקבר נחפר תוך כדי הזזת העצמות. ריבוי הגולגולות מעיד על אפשרות של קבורה חוזרת בקבר זה. דפנות הקבר קרסו חלקית אל חללו.

איור 2: קבר מס' 9.

קבר-4: (איור 3) הקבר המערבי מבין השנים, נחפר אף הוא עד לעומק בו התגלו העצמות כ- 0.5 מ'. גם קבר זה היה בנוי אבני גזית גדולות בשימוש משני. גודלו ואופן בנייתו של קבר זה זהה לקבר הראשון. אבני בניה נוספות תמכו את קיר הקבר המזרחי ומנעו את קריסתו אל חלל הקבורה. גם במילוי קבר זה התגלו שברי חרסים בודדים שאינם יכולים לשמש לתיארוך הקבר. בתוך הקבר התגלו שתי גולגולות יחד עם ריכוזי עצמות בקבורה משנית כשהם מרוכזים בעיקר במרכזו של הקבר. ניכר שגם קבר זה עבר הפרעה מאוחרת לאחר שלוחות הכיסוי שלו הוסרו.

איור 3: קבר מס' 4

שטח A-2

בפני שטח זה התגלה פיזור חרסים גדול מאוד יחד עם כמות גדולה של שברי עצמות. חפירת רשות העתיקות חשפה רק שני אבני כיסוי או מצבות בחלקו הצפוני של השטח. על פי כמות הממצא ושברי העצמות ברור היה כי הקברים מן המתחם נפתחו בחלקם ונשדדו עוד בתקופה העתיקה. הקברים בשטח זה נתחמו על ידי קירות אבן בעובי של כ- 0.5 מ' ובגובה השתמרות של עד 0.7 מ'. בנית המסגרת החיצונית היתה באבני גוויל בגודל בינוני. מכלול הקבורה המלבני שגודלו: 4 X 7 מ' בקירוב, נחלק לשנים ע"י קיר רוחב בנוי שעוביו כ- 0.8 מ'. במרכז כל אגף של המתחם התגלה קבר גדול וסביבו שלושה קברים קטנים יותר (איור 4). פני השטח של המתחם היו מכוסים בשברי חרס רבים, שברי עצמות וממצא נוסף שכלל נר תמים, ראש חץ, מצילה מנחושת, מספר צמידים ומפתח.

מכלול הקבורה הצפוני:

חלקו הצפוני של המתחם כלל במרכזו קבר גדול (קבר-21) בנוי מאבנים מסותתות. אחת מאבני הכיסוי שלו נמצאה באתרה והתגלתה עוד בחפירת הבדיקה של רשות העתיקות. קבר זה לא נפתח מכיוון שהחפירה הופסקה.

שלושה קברים נוספים, קטנים יותר, נצמדו אליו אחד מדרום (קבר-15), אחד מצפון (קבר-16) ואחד ממערב (קבר-17). קברים אלה נחפרו עד למפלסם התחתון שהיה מרוצף באבנים. הקברים הופרעו מאוד ובתוכם ומעליהם נמצאו שברי חרס רבים, שברי עצמות ופרורי עצמות. תכשיטים הכוללים בעיקר צמידים מברזל ומספר בקבוקי כחל כשבתוך אחד מהם נמצא מקל איפור מברונזה מעידים על קבורת נשים בקברים אלה. בנוסף נמצאו שתי לוחות קראמיים עם שקערוריות בתוכם שכל הנראה שימשו לצורכי איפור ומספר כלי חרס שהתגלו באתרם ויעברו רפאות (איורים 6 – 7).

איור 4: מכלול הקבורה הצפוני.

מכלול הקבורה הדרומי : (איור 5).

חלקו הדרומי של מתחם הקבר דומה באופיו לחלק הצפוני, אולם הקבר המרכזי בחלק זה (קבר-22) בנוי מאריחים קראמיים המחוברים בחומר מילוט ולא מאבן כמו בקבר הצפוני. קבר-22 לא נפתח מכיוון שהחפירה הופסקה. גם בחלק זה נמצאו שלושה קברים נוספים, קטנים יותר, הצמודים לקבר הגדול אחד מדרום (קבר-19), אחד מצפון (קבר-13) ואחד ממערב (קבר-18). קברים אלה נחפרו עד למפלסם התחתון שהיה מרוצף באבנים. גם קברים אלה הופרעו מאוד ובתוכם ומעליהם נמצאו שברי חרס רבים, שברי עצמות ופרורי עצמות, תכשיטים הכוללים בעיקר צמידים מברזל ובקבוקי כחל. בנוסף נמצאו מספר כלי חרס שהתגלו באתרם ויעברו רפאות.

איור 5: מכלול הקבורה הדרומי.

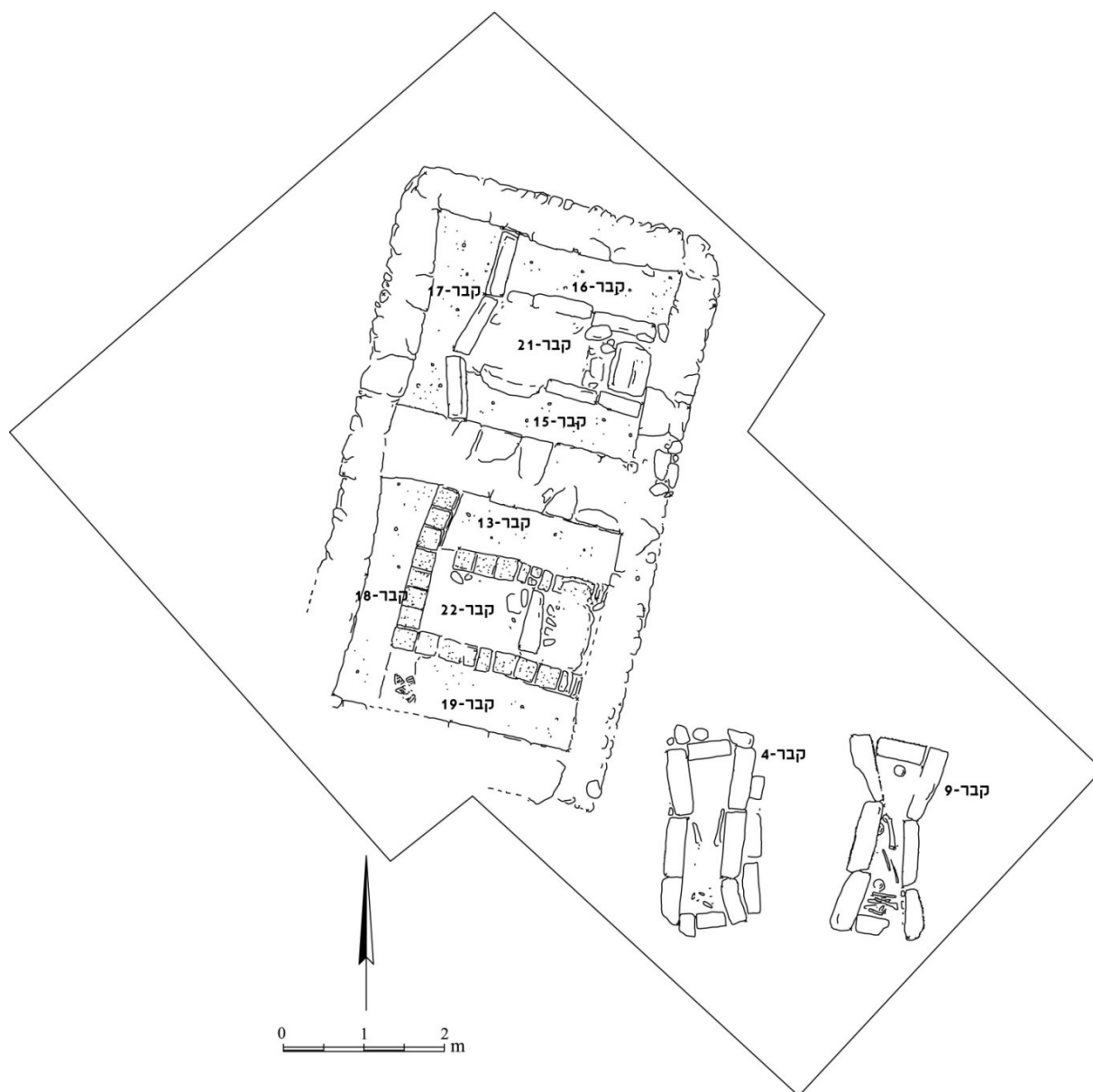
איור 7:

איור 6:

איורים 6 - 7 : בקבוקון זכוכית וסיר בישול באתרם מקבר מס' 17

איור 8 : תוכנית כללית של שטח החפירה :

סיכום

סה"כ נחפרו בשטח 86 מ"ר לאחר שמכלול הקבורה הצפוני חרג משטח חפירת הבדיקה שערכה במקום רשות העתיקות. מבדיקה ראשונית של ממצאי החפירה, נראה כי האתר מחולק לשתי פאזות שונות מתקופות שונות. הפאזה הראשונה הקדומה יותר התרכזה בעיקר בשטח A-2 וכללה מתחם קברים מרשים שבו נמצאו שמונה קברים. עצמות הנקברים לא השתמרו ונראה כי המתחם הופרע קשות כבר בעת העתיקה ולכן לא ניתן להגדיר מן ההיבט האנתרופולוגי את מינם או גילם של הנקברים. אולם אופי הממצא שכלל בסך הכול שמונה בקבוקוני כחל מזכוכית כשבאחד מהם השתמר גם מקל איפור, שתי קערות שכנראה שימשו לאיפור, שלושה עשר צמידים ותכשיטים נוספים

הכוללים חרוזים, סיכות, צלב מברונזה, חותם, פעמוניות וחפצים נוספים שהגדרתם טרם התבררה מעיד על כך שככל הנראה הנקברים בהיקף שני הקברים המרכזיים היו של נשים. יתכן ושני הקברים המרכזיים היו של קברי הגברים בני אותה המשפחה, אולם הם לא נחפרו ולכן אופיים אינו ידוע. כמות הממצא יחד עם אופי הבנייה העשירה של מתחם הקברים מעיד על כך שהנקברים השתייכו למעמד הגבוה בתקופה זו. הקראמיקה הרבה שנמצאה ובתוכה שברי נרות שמן ונר אחד תמים מעידים על כך שהקברים הם מסוף התקופה הביזאנטית וראשית התק' המוסלמית הקדומה. מכלול קבורה משפחתי זה ועובדה שבין הממצאים בקברים נמצא גם חלק מצלב ברונזה המעיד על כך שהנקברים היו ככל הנראה נוצרים.

הפאזה השנייה היא קבורה בקברי ארגז פשוטים יותר. משלב שני זה נתגלו שני קברים הנמצאים באוריינטציה צפון דרום. בתוכם נמצאו שברי חרסים מעטים שככל הנראה הוכנסו בזמן כיסוי הקבר משפכים שהיו בסמוך לקברים. קברים אלה נבנו מאבנים מסותתות בשימוש משני, שככל הנראה נלקחו מהקברים הקדומים הסמוכים להם. האוריינטציה של הקברים מעידה על היותם מוסלמים. הקברים נפתחו בתקופה העתיקה והוכנסו אליהם בקבורה משנית נקברים נוספים. הפסקת החפירה לקראת סיומה ע"י הגורמים החרדים מנעה ברור מהו מינם או גילם של הנקברים.

החפירה אשר הופסקה לקראת סיומה, כוסתה ע"י רשות העתיקות במגמת כיסוי לדורות.